

ACTA UNIVERSITATIS LODZIENSIS FOLIA BOTANICA (Acta Univ. Lodz., Folia bot.)	12	183-199	1998

Kronika

Jan T. Siciński

PROF. DR HAB. RYSZARD SOWA. 70. ROCZNICA URODZIN

SEVENTIETH ANNIVERSARY OF BIRTH

Ryszard Sowa urodził się 31 marca 1927 r. we wsi Czerwonka, w powiecie Sokołów Podlaski. Do Szkoły Powszechnej uczęszczał w rodzinnej wsi, a do Liceum Ogólnokształcącego w Sokołowie Podlaskim, które ukończył w 1946 r. W roku szkolnym 1946/47 był nauczycielem w 7-klasowej Publicznej Szkole Powszechnej w Czerwonce.

W 1947 r. rozpoczął studia w Państwowej Wyższej Szkole Pedagogicznej na Wydziale Przyrodniczo-Geograficznym w Łodzi, które ukończył w 1950 r. Będąc słuchaczem trzeciego (ostatniego) roku studiów PWSP w Łodzi podjął pracę jako asystent dra B. Halicza w Zakładzie Botaniki. Od 1950 r. kontynuował studia na Uniwersytecie Łódzkim na Wydziale Matematyczno-Przyrodniczym; pracę magisterską napisał pod kierunkiem prof. dra hab. J. Mowszowicza. W 1952 r. uzyskał stopień magistra filozofii w zakresie botaniki. Po włączeniu PWSP do Uniwersytetu Łódzkiego (1956) pracował w Katedrze Systematyki i Geografii Roślin jako starszy asystent. Pracując w wyżej wymienionej Katedrze, przemianowanej potem na Zakład Botaniki, a obecnie Katedrą Botaniki, uzyskiwał kolejne stopnie naukowe i awansował zawodowo.

Stopień doktora nauk przyrodniczych otrzymał w 1963 r. na podstawie rozprawy *Roślinność ruderalna Łodzi* (promotor prof. dr hab. J. Mowszowicz), natomiast tytuł doktora habilitowanego nauk przyrodniczych Rada Wydziału Biologii i Nauk o Ziemi UŁ nadała Mu w 1971 r. na podstawie rozprawy habilitacyjnej *Flora i roślinne zbiorowiska ruderalne na obszarze województwa łódzkiego ze szczególnym uwzględnieniem miast i miasteczek*.

Po otrzymaniu doktoratu pracował na stanowisku adiunkta (1963–1972), a po habilitacji jako docent (1972–1990).

W listopadzie 1990 r. Prezydent Rzeczypospolitej Polskiej nadał Mu tytuł naukowy profesora nauk przyrodniczych, a Rektor Uniwersytetu Łódzkiego powołał na stanowisko profesora nadzwyczajnego. 1 kwietnia 1994 r. Minister Edukacji Narodowej powołał Go na stanowisko profesora zwyczajnego UŁ.

W latach 1972–1981 (przez trzy kadencje) był kierownikiem Zakładu Botaniki w Instytucie Biologii Środowiskowej UŁ, następnie dwukrotnie pełnił obowiązki kierownika Zakładu Botaniki (w roku akademickim 1985/86 i w semestrze zimowym roku akademickiego 1986/87).

1 października 1993 r. został mianowany przez Rektora UŁ na stanowisko kierownika Zakładu Systematyki i Geografii Roślin w Katedrze Botaniki oraz Instytucie Ekologii i Ochrony Środowiska Uniwersytetu Łódzkiego.

Mimo że zmianom ulegały nazwy zakładów, katedr oraz instytutów, to ciągle pozostawał wierny obranemu kierunkowi – botanice (systematyka, geografia i socjologia roślin), a pracował w następujących dziedzinach: flora i roślinność synantropijna, głównie terenów zurbanizowanych; geografia roślin, ochrona przyrody oraz ekologia miasta.

Działalność naukowo-badawcza prof. Ryszarda Sowy obejmuje szeroko pojętą geobotanikę, przy czym dominującym kierunkiem badawczym są zagadnienia związane z roślinami synantropijnymi – dotyczą tak florystyki, socjologii, geografii, jak i ich dynamiki rozprzestrzeniania się.

Głównym obiektem badań Profesora jest flora i roślinność środkowej Polski oraz jej przemiany zachodzące pod wpływem działalności człowieka. Zajmuje się zarówno leśną szatą roślinną o charakterze naturalnym, jak i najbardziej zmienioną roślinnością i florą terenów zurbanizowanych, uprzemysłowionych oraz rolniczych.

Pierwsze publikacje prof. Sowy dotyczyły niemal wyłącznie zmienności gatunków pospolitych roślin naczyniowych, a na szczególną uwagę zasługują opracowania następujących rodzin: *Ranunculaceae*, *Papaveraceae*, *Cruciferae*, *Polygonaceae*, *Chenopodiaceae*, *Amaranthaceae*, *Caryophyllaceae*, *Rubiaceae*, *Dipsacaceae*, *Saxifragaceae* oraz *Rosaceae*. Na podstawie zróżnicowania morfologicznego wyróżniono w nich wiele niższych taksonów. Były to prace wspólne z prof. J. Mowszowiczem.

Od roku 1957 prof. R. Sowa rozwija zasadniczy kierunek badań związany z roślinami ruderalnymi. Znaczącą pozycję w Jego dorobku naukowym

zajmuje praca *Roślinne zespoły ruderalne na terenie Łodzi*, przedstawiająca inwentarz roślinnych zbiorowisk miasta. Powyższej tematyki dotyczą również inne publikacje. Podobne zagadnienia obejmuje rozprawa habilitacyjna *Flora i roślinne zbiorowiska ruderalne na obszarze województwa łódzkiego*. Ta pionierska praca zawiera wyniki badań przeprowadzonych w 196 miejscowościach ówczesnego dużego województwa, w których wykonano 544 zdjęcia fitosocjologiczne. Opisano w niej jeden zespół nowy dla Polski, określonych zostało 21 zespołów i sześć zbiorowisk. W wykazie 583 gatunków synantropijnych znalazły się dwa gatunki nowe dla flory synantropijnej Polski, 13 nie podawanych w regionie łódzkim i 34 rzadko obserwowane na terenie Polski. Godna uwagi w rozprawie jest przeprowadzona analiza ekologiczno-genetyczna i geograficzna gatunków ruderalnych. Podczas badań flory i roślinności ruderalnej Łodzi oraz miast regionu łódzkiego Profesor odkrył wiele stanowisk interesujących gatunków synantropijnych zawleczonych z importowanymi surowcami włókienniczymi – wełną i bawełną.

Oprócz publikacji na temat flory i roślinności miast Łódzkiej Aglomeracji Miejskiej (ŁAM) na czele z Łodzią, miast i osad Bełchatowskiego Okręgu Przemysłowego (BOP) oraz szeregu miast największych i najstarszych w środkowej Polsce, były to prace autorskie, bądź opublikowane wspólnie z innymi badaczami. W tej dziedzinie badań jest cenionym autorytetem naukowym, a liczne prace badawcze mają dobry odbiór w kraju i poza jego granicami. Są one cytowane w syntezach geobotanicznych (*Szata roślinna Polski*, *Flora polska* i innych), fitosocjologicznych, w specjalistycznych naukowych publikacjach krajowych oraz zagranicznych, głównie w byłej Czechosłowacji i obecnej Republice Federalnej Niemiec.

Ważnym nurtem działalności naukowej są prace dotyczące naturalnej szaty roślinnej 11. istniejących i projektowanych rezerwatów leśnych środkowej Polski (np. „Polesie Konstantynowskie”, „Dębowiec”, „Żądłowice”, „Jamno”. Opracowania wykonane są najczęściej ze współautorami. Obrazują one wartości, przemiany i zagrożenia oraz podają sposoby ich zabezpieczenia.

Inną dziedziną zainteresowań naukowych prof. Ryszarda Sowy stała się na przełomie lat sześćdziesiątych i siedemdziesiątych dendrologia. W ciągu kilku lat uczestniczył w inwentaryzacji drzew i krzewów parków wiejskich środkowej Polski. Owocem tej działalności jest publikacja *Parki wiejskie powiatu sieradzkiego* (z J. Mowszowiczem i H. Rutowicz), a materiały dotyczące dalszych 142 parków, ze wspomnianej części kraju, pozostają w maszynopisach.

Z powyższą tematyką łączy się zagadnienie zrastania się i fascjacji pędów roślin drzewiastych i krzewiastych; wspólne z prof. J. Mowszowiczem przygotował prof. Ryszard Sowa dwie publikacje z tego zakresu.

Mniej więcej w tym samym okresie zajął się Profesor badaniami flory i roślinności segetalnej w centralnej części kraju i przyległych obszarach. Od 1972 r. (uzyskał wtedy stanowisko docenta) do 1989 r. kierował

czterooosobową grupą botaników (J. T. Siciński, J. Wiśniewski, A. U. Warcholińska i Z. Wnuk) realizujących problem resortowy (resort rolnictwa, leśnictwa i gospodarki żywnościowej) pt. „Opracowanie rejonizacji chwastów segetalnych w Polsce”. Wynikiem tych badań były liczne artykuły zamieszczone w wielu polskich czasopismach naukowych oraz wygłoszone referaty na zjazdach, sympozjach oraz konferencjach międzynarodowych.

Ważną dziedziną działalności naukowej prof. R. Sowy są problemy związane z ekologią miasta. Jedno z opracowań dotyczy stanu badań szaty roślinnej miast Polski w okresie 1945–1976 (wraz z R. Olaczkiem), drugie poświęcone jest możliwościom wykorzystania roślinności spontanicznej Łodzi (zarówno naturalnej, jak i ruderalnej) w celu wzbogacenia i poprawy jej terenów zielonych (z P. Witosławskim).

Od początku lat siedemdziesiątych bierze Profesor udział w dwu poważnych naukowych programach zespołowych: *Atlas florae europaeae* oraz *Atlas rozmieszczenia roślin naczyniowych w Polsce (ATPOL)*. Koordynatorem obu programów jest Instytut Botaniki Uniwersytetu Jagiellońskiego. W ramach pierwszego programu ukazało się dotychczas drukiem 11 części dzieła *Atlas florae europaeae* (Helsinki 1972–1996), prof. R. Sowa jest współautorem 10 z nich tj. tomów 2–11.

Drugi program (ATPOL) realizowany jest od 1975 r. w *Atlasie* kartowane są wszystkie występujące w kraju rośliny naczyniowe rodzime i zadomowione synantropy. Prof. R. Sowa jest jednym z autorów regionalnych; współpracuje z 12 osobami z łódzkiego ośrodka geobotanicznego, udostępniających nieopublikowane dane.

W 1992 r. ukazał się drukiem prospekt pt. *Atlas rozmieszczenia roślin naczyniowych w Polsce (ATPOL)*, wydany nakładem Pracowni Chorologii Komputerowej Instytutu Botaniki UJ w Krakowie, zawierający rozmieszczenie 100 wybranych gatunków roślin naczyniowych w kraju, a w 1997 r. ukaże się *Atlas rozmieszczenia roślin chronionych w Polsce*.

Obecnie trwają prace redakcyjne i uzupełniające nad zasadniczym dziełem, będącego jednym z najważniejszych przedsięwzięć z zakresu botaniki w Polsce w ostatnich latach.

Znaczącą publikacją w dorobku naukowym prof. R. Sowy jest *Alfabetyczny wykaz efemerofitów Polski* (1986–1987), której współautorem jest K. Rostański. Praca umożliwia ustalenie aktualnego składu roślin naczyniowych naszego kraju, a także obserwowanie zmian w składzie gatunkowym flory synantropijnej Polski oraz śledzenie sposobów i możliwości rozprzestrzeniania się synantropów roślinnych (por.: Z. Mirek, H. Piękoś-Mirkowa, A. Zając, M. Zając – *Vascular plan of Poland a checklist. Krytyczna lista roślin naczyniowych Polski*, „Polish Botanical Studies” 1995, Guidebook Series, No. 15)

Prof. Ryszard Sowa jest autorem lub współautorem 100 publikacji, wśród których zdecydowanie przeważają prace naukowe (85); pozostałe to skrypty, opracowania przeglądowe, biogramy oraz prace popularno-naukowe.

W ciągu 48 lat pracy w charakterze nauczyciela akademickiego prof. Sowa prowadził różne zajęcia dydaktyczne. Cechy charakteru, jak życzliwość i łagodność usposobienia, sprawiały, że studenci chętnie korzystali z Jego wiedzy, doświadczenia i pomocy.

Jako asystent prowadził ćwiczenia z botaniki systematycznej dla studentów II i II roku studiów stacjonarnych i zaocznych. Będąc jednym ze starszych i bardziej doświadczonych pracowników, przejmował wiele zajęć, wymagających lepszego przygotowania do zajęć na starszych latach studiów, jak: pracownię specjalizacyjną i magisterską, wykłady oraz opiekę nad pracami magisterskimi. Prowadził w pełnym wymiarze godzin lub niekiedy ponad pensum następujące zajęcia:

na studiach dziennych i zaocznych biologii:

ćwiczenia z systematyki roślin,

ćwiczenia terenowe z botaniki,

pracownię specjalizacyjną,

opiekę nad pracami magisterskimi,

seminarium magisterskie,

wykład z systematyki roślin,

wykład z biogeografii,

wykład „Biologia roślin z elementami fitogeografii”,

wykłady monograficzne: „Szata roślinna Polski na tle krain geobotanicznych”, „Flora i roślinność synantropijna Polski”;

na studiach dziennych geografii: wykład z biogeografii;

na studiach dziennych pedagogiki: wykład i ćwiczenia z botaniki;

na studiach podyplomowych i doktoranckich: wykład i seminarium – „Współczesne poglądy na filogenetyczną systematykę roślin”, seminarium z biologii środowiskowej.

Prof. Ryszard Sowa jest promotorem 153 prac magisterskich. Jedna z nich została nagrodzona w konkursie na najlepszą pracę magisterską dotyczącą zagadnień ochrony środowiska przez Ministra Ochrony Środowiska, Zasobów Naturalnych i Leśnictwa (1993 r.).

Jest współautorem (z prof. J. Mowszowiczem) skryptu z zakresu ćwiczeń z systematyki roślin naczyniowych, przygotowanego głównie dla słuchaczy studiów zaocznych.

Kilkakrotnie uczestniczył w pracach komisji rekrutacyjnych na I rok studiów biologii, jako egzaminator, członek, wice- i przewodniczący komisji.

Był kierownikiem wakacyjnych praktyk studentów IV r. biologii, kierunku nauczycielskiego (1978, 1979 i 1982).

Przyjmował na staże naukowe młodych pracowników z kraju i zagranicy (Czechosłowacja).

Prof. Jakub Mowszowicz, wieloletni bezpośredni przełożony, w opiniach do władz Uczelni pisał: „...Należy podkreślić walory osobiste dr R. Sowy

jako człowieka wyjątkowo sumiennego". „Z wielkim oddaniem wykonuje powierzone sobie zajęcia dydaktyczne”, „...cieszy się ogólnym uznaniem i szacunkiem zarówno władz Uczelni, jak i kolegów oraz ogółu studentów”. Szczególnie duży wkład ma dr R. Sowa w pracy dydaktycznej i organizacyjnej prowadzonej na studiach zaocznych”.

Jeden ze studentów zaocznych w wypowiedzi na konkurs-ankietę „Polityki”, a zamieszczonej w *Studiuje i pracuje zawodowo*, Iskry, Warszawa 1969, napisał: „Przy opracowywaniu zielnika i podczas pisania pracy magisterskiej bardzo wiele pomógł mi, służył radą i wskazówkami dr R. S. ... W nim zawsze widziałem ideał asystenta” (s. 174).

Udział prof. R. Sowy w kształceniu kadr naukowych datuje się od 1972 r., tj. od uzyskania tytułu docenta.

W ramach stacjonarnego studium doktoranckiego (1971–1973) został promotorem pracy doktorskiej. W latach 1974–1977 prowadził seminarium doktoranckie na zaocznym studium doktoranckim (czteroletnim) przy Wydziale Biologii i Nauk o Ziemi UŁ. Od roku akademickiego 1993/94 ponownie prowadzi seminarium na studium doktoranckim Ekologii i Ochrony Środowiska.

Prof. Ryszard Sowa jest promotorem czterech prac doktorskich, recenzentem w 15 przewodach doktorskich, w dwóch przewodach habilitacyjnych oraz dwukrotnie recenzentem wydawniczym w rozprawach habilitacyjnych. Opracował również recenzję na stanowisko profesora zwyczajnego.

W latach 1975–1977 był członkiem Komisji Ekologii Miasta Komitetu Ekologii PAN.

Przez trzy kadencje (1976–1990) był przewodniczącym Wojewódzkiego Komitetu Ochrony Przyrody w Sieradzu. W tym okresie na terenie województwa sieradzkiego utworzono dwa parki krajobrazowe: Załęczański Park Krajobrazowy i Park Krajobrazowy Międzyrzeczka Warty i Widawki oraz kilka rezerwatów przyrody.

Kilka razy pełnił funkcję przewodniczącego lub członka komitetów organizacyjnych konferencji lub sympozjów, organizowanych przez uczelnię lub instytut. Miały one zasięg międzynarodowy, krajowy lub regionalny.

Od roku 1974 nieprzerwanie pełni funkcję redaktora Zeszytów Naukowych Uniwersytetu Łódzkiego, serii II, obejmującej Nauki Matematyczno-Przyrodnicze, a od 1981 r., po zmianie edycji – Acta Universitatis Lodziensis, Folia botanica (Wydawnictwo UŁ). Od tego czasu ukazało się 11 zeszytów, a trzy dalsze są w druku.

Był także redaktorem pracy J. Mowszowicza *Conspectus florae Poloniae Medianae (plantae vesculares) – Przegląd flory Polski Środkowej (rośliny naczyniowe)*, Wyd. UŁ, Łódź 1978. ss. 315 (skrypt dla studentów biologii starszych lat studiów stacjonarnych i zaocznych).

Prof. Ryszard Sowa niejednokrotnie był również redaktorem lub członkiem komitetów redakcyjnych publikacji wydawanych przez Wydawnictwo UŁ – prac habilitacyjnych i materiałów konferencyjnych.

Prof. Ryszard Sowa należy do następujących towarzystw naukowych: Polskie Towarzystwo Botaniczne – od 1958 r., Polskie Towarzystwo Przyrodników im. M. Kopernika – od 1953, Łódzkie Towarzystwo Naukowe – od 1973 r. W latach 1975–1981 był członkiem Komisji Rewizyjnej ŁTN.

Uczestniczy aktywnie w ich działalności, biorąc udział w zjazdach, konferencjach, sympozjach, posiedzeniach, sesjach i zebraniach, dość często wygłaszając referaty, komunikaty, przedstawiając prace, bądź publikując w ich naukowych czasopismach wyniki terenowych badań.

Od 1950 r. jest członkiem Związku Nauczycielstwa Polskiego. W ciągu sześciu lat pracował w Komisji Mieszkaniowej Rady Zakładowej ZNP Uniwersytetu Łódzkiego.

„Za szczególne osiągnięcia w dziedzinie dydaktyczno-wychowawczej oraz organizacji procesu dydaktycznego” został wyróżniony indywidualną Nagrodą Ministra Oświaty i Szkolnictwa Wyższego trzeciego stopnia w 1970 r. oraz trzykrotnie Nagrodami Rektora UŁ (1967, 1973 i 1996), a także cztery razy za osiągnięcia uzyskane w badaniach naukowych (1967, 1972, 1987 i 1988).

W 1993 r. otrzymał Dyplom Ministra Ochrony Środowiska, Zasobów Naturalnych i Leśnictwa.

Posiada liczne odznaczenia, a między innymi Krzyż Kawalerski Orderu Odrodzenia Polski (1983), Medal „Uniwersytet Łódzki w Służbie Społeczeństwa i Nauki” (1979) oraz Medal 50-lecia Uniwersytetu Łódzkiego (1995).

Wyróżniony został Honorową Odznaką Województwa Łódzkiego (1973), Honorową Odznaką m. Łodzi (1988), Złotą Odznaką ZNP (1974), Złotą Honorową Odznaką Ligi Ochrony Przyrody (1979) i innymi.

Prof. dr hab. Ryszard Sowa ma poważny dorobek naukowy, uznany w kraju i poza jego granicami, szczególnie w zakresie badania flory i zbiorowisk synantropijnych, a szczególnie roślinności ruderalnej.

Bardzo znaczące są Jego osiągnięcia w kształceniu studentów oraz młodej kadry naukowej. Ma duże zasługi w kierowaniu zespołami pracowników (zakładu) oraz w organizowaniu badań zespołowych.

Wyróżnia się bogatą działalnością społeczną oraz redaktorską.

WYKAZ PUBLIKACJI

1958

Mowszowicz, J., Sowa, R. *Odmiany i formy krajowych pospolitych gatunków należących do rodzin: Ranunculaceae, Papaveraceae i Cruciferae.* Zesz. Nauk. Uniw. Łódz., ser. II, 4: 81–100.

1959

Mowszowicz, J., Sowa, R. *Odmiany i formy krajowych gatunków spośród rodzin Polygonaceae i Chenopodiaceae.* Zesz. Nauk. Uniw. Łódz., ser. II, 5: 33–60.

Mowszowicz, J., Sowa, R. *O niektórych odmianach i formach pospolitych gatunków krajowych należących do rodzin Amaranthaceae i Caryophyllaceae.* Zesz. Nauk. Uniw. Łódz., ser. II, 6: 39–52.

Olaczek, R., Sowa, R. *Herbarium Universitatis Lodzensis. Zielnik Katedry Systematyki i Geografii Roślin Uniwersytetu Łódzkiego.* Wiad. Bot., 3(4): 239–240.

1960

Sowa, R. *Występowanie Amaranthus blitoides S. Watson na terenie miasta Łodzi.* Fragm. Flor. Geobot., 6(3): 235–248.

Mowszowicz, J., Sowa, R. *Odmiany i formy niektórych pospolitych gatunków należących do rodzin Rubiaceae i Dipsacaceae.* Zesz. Nauk. Uniw. Łódz., ser. II, 8: 63–80.

1961

Mowszowicz, J., Sowa, R. *Odmiany i formy pospolitych gatunków roślin spośród rodzin Saxifragaceae i Rosaceae.* Zesz. Nauk. Uniw. Łódz., ser. II, 10: 119–137.

Olaczek, R., Sowa, R. *Naturalne stanowisko kwitnącego bluszczu w Łodzi.* Chrońmy Przyr. Ojcz. 17(4): 43–45.

1962

Sowa, R. *Niektóre nowe i rzadsze rośliny synantropijne na terenie Łodzi.* Zesz. Nauk. Uniw. Łódz., ser. II, 13: 59–81.

1963

Mowszowicz, J., Sowa, R. *Zarys roślinności synantropijnej Łodzi.* Spraw. Łódz. TN, 17(7): 1–6.

1964

Sowa, R. *Roślinne zespoły ruderalne na terenie Łodzi*. Pr. Wydz. Mat.-Przyr. Łódz. TN, 96: 2–30.

Sowa, R. *Rezerwat leśny „Komasówka”*. Zesz. Nauk. Uniw. Łódz., ser. II, 16: 173–183.

1965

Sowa, R. *Niektóre nowe i rzadsze rośliny synantropijne na terenie Łodzi*. Cz. 2. Zesz. Nauk. Uniw. Łódz., ser. II, 18: 95–111.

1966

Sowa, R. *Bardziej interesujące gatunki synantropijne występujące na terenach kolejowych województwa łódzkiego*. *Fragm. Flor. Geobot.*, 12(1): 3–8.

Sowa, R. *Acroptilon repens (L.) DC. – nowy gatunek ruderalny we florze Polski*. *Fragm. Flor. Geobot.*, 12(1): 9–11.

Sowa, R., Szymański, J. *Rezerwat jodlowy Jamno*. Zesz. Nauk. Uniw. Łódz., ser. II, 22: 105–119.

1967

Sowa, R. *Niektóre nowe i bardziej interesujące gatunki we florze synantropijnej regionu łódzkiego*. Zesz. Nauk. Uniw. Łódz., ser. II, 23: 47–60.

Mowszowicz, J., Olaczek, R., Sowa, R., Urbanek, H. *Rezerwat lipy szerokolistnej (Tilia platyphyllos Scop.) w uroczysku Dębowiec*. Pr. Wydz. Mat.-Przyr. Łódz. TN, 102, Łódź: 1–67.

1968

Sowa, R. *Dinebra retroflexa (Vahl) Panz., nowy gatunek we florze synantropijnej Polski*. *Fragm. Flor. Geobot.*, 14(2): 173–175.

Sowa, R. *Niektóre nowe i bardziej interesujące gatunki we florze synantropijnej regionu łódzkiego*. Cz. 2. Zesz. Nauk. Uniw. Łódz., ser. II, 28: 31–47.

Sowa, R. *Rzadsze gatunki chwastów w uprawach zbóż na rędzinach województwa łódzkiego*. Zesz. Nauk. Uniw. Łódz., ser. II, 28: 49–54.

1969

Sowa, R. *Niektóre nowe i bardziej interesujące gatunki we florze synantropijnej regionu łódzkiego*. Cz. 3. Zesz. Nauk. Uniw. Łódz., ser. II, 31: 39–55.

Sowa, R., Wójcik-Chrobok, B. *O niektórych interesujących roślinach synantropijnych zebranych na terenie Sosnowca*. Zesz. Nauk. Uniw. Łódz., ser. II, 31: 51–61.

Mowszowicz, J., Olaczek, R., Sowa, R., Urbanek, H. *Zespoły roślinne uroczyska Żądłowice*. Pr. Wydz. Mat.-Przyr. Łódz. TN, 105: 1–41.

1970

Sowa, R., Sapińska, H. *Notatki florystyczne z terenów położonych między Legionowem a Zegrzem (pow. Nowy Dwór Mazowiecki)*. Zesz. Nauk. Uniw. Łódz., ser. II, 36: 31–37.

1971

Sowa, R. *Flora i roślinne zbiorowiska ruderalne na obszarze województwa łódzkiego ze szczególnym uwzględnieniem miast i miasteczek*. Wyd. UŁ, Łódź: 1–282.

Rutowicz, H., Sowa, R. *Stosunki florystyczno-fitosocjologiczne rezerwatu leśnego „Jodły Oleśnickie”*. Zesz. Nauk. Uniw. Łódz., ser. II, 41: 63–81.

Sowa, R., Rutowicz, H. *Rezerwat długosza królewskiego w Węglewiczach oraz inne jego stanowiska w nadleśnictwie Węglewice*. Zesz. Nauk. Uniw. Łódz., ser. II, 41: 83–100.

Sowa, R., Olaczek, R. *Roślinność lasu jodłowo-bukowego rezerwatu Galków pod Łodzią*. Ochrona Przyr., 36: 131–169.

Mowszowicz, J., Rutowicz, H., Sowa, R. *Parki wiejskie powiatu sieradzkiego*. Roczn. Dendr., 25: 221–252.

1972

Olaczek, R., Sowa, R. *Antropogeniczne zniekształcenia naturalnych zespołów leśnych rezerwatu „Dębowiec” w powiecie radomszczańskim*. „Phytocoenosis”, 1, 4: 267–272.

Sowa, R. *Działalność dydaktyczna profesora dr hab. Jakuba Mowszowicza*. Zesz. Nauk. Uniw. Łódz., ser. II, 51: 1–5.

1973

Sowa, R. Współautor. [Data from Poland]. W: J. Jalas and J. Suominen (eds.) on the basis of team-work of European botanists, *Atlas florae Europaeae. Distribution of vascular plants in Europe. 2. Gymnospermae (Pinaceae to Ephedraceae)*. 40 pp. Published by The Committee for Mapping the Flora of Europe and Societas Biologica Fennica Vanamo, Helsinki.

1974

Sowa, R. *Wykaz gatunków flory synantropijnej Łodzi oraz zarys ich analizy geograficzno-historycznej*. Zesz. Nauk. Uniw. Łódz., ser. II, 54: 11–26.

Siciński, J., Sowa, R., Warcholińska, A., Wiśniewski, J., Wnuk, Z. *Kalcyfilne chwasty woj. łódzkiego i półn.-zach. części woj. kieleckiego*. [W:] Kuźniewski E. (red.). *Rejonizacja chwastów segetalnych dla potrzeb rolnictwa. Materiały Sympozjum zorganizowanego w ramach realizacji problemu 104*. IUNG, Puławy: 223–244.

Mowszowicz, J., Sowa, R. *Kurs praktyczny z systematyki roślin naczyniowych (Proponowana tematyka ćwiczeń)*. Inst. Kształcenia Nauczycieli i Badań Oświatowych w m. Łodzi, Łódź: 1–196 (skrypt).

1976

Rutowicz, H., Sowa, R. *Buczyna uroczyska Janinów koło Brzezin*. Acta Univ. Lodz., Zesz. Nauk. Uniw. Łódz., ser. II, 14: 3–34.

Olaczek, R., Sowa, R. *Wymieranie flory rodzimej w obszarze zurbanizowanym na przykładzie rezerwatu leśnego „Polesie Konstantinowskie” w Łodzi*. „Phytocoenosis”, 5.3/4: 283–292.

Sowa, R. Współautor. [Data from Poland]. W: J. Jalas and J. Suominen (eds.) on the basis of team-work of European botanists, *Atlas florae Europaeae. Distribution of vascular plants in Europe*. 3. *Salicaceae to Balanophoraceae*. 128 pp. Published by the Committee for Mapping the Flora of Europe and Societas Biologica Fennica Vanamo, Helsinki.

Siciński, J., Sowa, R., Warcholińska, U., Wiśniewski, J., Wnuk, Z. *Wpływ stosowania herbicydów na zmiany stanu i stopnia zachwaszczenia upraw zbóż w środkowej Polsce*. [W:] *Sbornik dokladov VIII-go naučnogo simpoziuma po temie „Ekologičeskie aspekty mnogoletnego primenenija gerbicydov v sel'skom chozjajstve”*. IUNG, Wrocław: 269–284.

1977

Siciński, J., Sowa, R., Warcholińska, A., Wiśniewski, J., Wnuk, Z. *Wyniki badań nad rejonizacją chwastów segetalnych w różnych kompleksach rolniczo-przyrodniczych w woj. łódzkim i północno-zachodniej części woj. kieleckiego*. [W:] Kuźniewski E. (red.). *Wyniki badań nad rozmieszczeniem niektórych gatunków chwastów segetalnych w różnych regionach kraju. Sprawozdanie z tematu resortowego 104.02 za lata 1971–1975*. Puławy–Opole: 137–167.

1978

Sowa, R., Nasiłowski, S. *Flora synantropijna Zgierza*. Spraw. Łódz. TN, 23(3): 1–7.

Rutowicz, H., Sowa, R. *Udział oraz warunki siedliskowe jodły w zespołach leśnych uroczyska Kruszewiec koło Tomaszowa Mazowieckiego*. Acta Univ. Lodz., Zesz. Nauk. Uniw. Łódz., ser. II, 20: 15–71.

Mowszowicz, J., Sowa, R. *Zrastanie się i fascjacja pędów u bzu czarnego – Sambucus nigra L.* Acta Univ. Lodz., Zesz. Nauk. Uniw. Łódz., ser. II, 20: 9–13.

Siciński, J. T., Sowa, R., Warcholińska, A. U. *Stan i perspektywy badań nad chwastami polnymi w środkowej Polsce*. [W:] Sowa, R., Warcholińska, A. U. (red.). *Niektóre aspekty ekologii chwastów segetalnych. Materiały II Krajowej Konferencji zorganizowanej w ramach realizacji problemu 104*. IUNG, Puławy–Wrocław, Inst. Biol. Środowiskowej UŁ, Łódź: 5–26.

Siciński, J. T., Sowa, R., Warcholińska, A. U., Wiśniewski, J., Wnuk, Z. *Zróżnicowanie florystyczno-ekologiczne zbiorowisk segetalnych w środkowej Polsce*. [W:] Sowa, R., Warcholińska, A. U. (red.). *Niektóre aspekty ekologii chwastów segetalnych. Materiały II Krajowej Konferencji zorganizowanej w ramach realizacji problemu 104*. IUNG, Puławy–Wrocław, Inst. Biol. Środowiskowej UŁ, Łódź: 27–40.

Siciński, J. T., Sowa, R., Warcholińska, A. U., Wiśniewski, J., Wnuk, Z. *Przegląd flory segetalnej środkowej Polski*. [W:] Sowa, R., Warcholińska, A. U. (red.). *Niektóre aspekty ekologii chwastów segetalnych. Materiały II Krajowej Konferencji zorganizowanej w ramach realizacji problemu 104*. IUNG, Puławy–Wrocław, Inst. Biol. Środowiskowej UŁ, Łódź: 41–57.

Sowa, R., Olaczek, R. *Stan badań szaty roślinnej miast Polski*. Wiad. Ekol., 24(1): 25–42.

1979

Sowa, R., Warcholińska, A. U. *Flora segetalna Wzgórz Radomszczańskich (Wyżyna Przedborska)*. Acta Univ. Lodz., Zesz. Nauk. Uniw. Łódz., ser. II, 27: 75–119.

Mowszowicz, J., Sowa, R. *Staśmienie pędów u roślin drzewiastych ze szczególnym uwzględnieniem staśmienia u Forsythia x intermedia Zab. Forsycji pośredniej*. Acta Univ. Lodz., Zesz. Nauk. Uniw. Łódz., ser. II, 27: 145–150.

Sowa, R., Warcholińska, A. U. *Synantropy roślinne na siedliskach segetalnych Łodzi*. Spraw. Łódz. TN, 33(9): 1–6.

Siciński, J. T., Sowa, R., Warcholińska, A. U., Wiśniewski, J., Wnuk, Z. *Wyniki badań nad chwastami w punktach stałych na wybranych kompleksach glebowo-rolniczych środkowej Polski*. [W:] *Niektóre aspekty ekologii chwastów segetalnych. Materiały III Krajowej Konferencji zorganizowanej*

w ramach realizacji problemu 104. Inst. Ekologii i Ochrony Środowiska AR w Szczecinie. IUNG, Puławy-Wrocław, Szczecin: 41-44.

Sowa, R. Współautor. [Data from Poland]. W: J. Jalas and J. Suominen (eds.) on the basis of team-work of European botanists, *Atlas florae Europaeae. Distribution of vascular plants in Europe. 4. Polygonaceae.* 71 pp. Published by The Committee for Mapping the Flora of Europe and Societas Biologica Fennica Vanamo, Helsinki.

Ławrynowicz, M., Sowa, R. *Doc. dr hab. Halina Rutowicz.* Wiad. Bot., 23(4): 421-423.

1980

Siciński, J. T., Sowa, R. *Zbiorowiska segetalne na glebach rędzinowych w okolicach Sieradza.* Acta Agrobot., 33(2): 269-298.

Olaczek, R., Sowa, R. *Flora rezerwatu leśnego „Polesie Konstantynowskie” w Łodzi.* Spraw. Łódz. TN, 34(11): 1-5.

Sowa, R., Warcholińska, U. *Flora synantropijna Belchatowa.* Spraw. Łódz. TN, 34(12): 1-7.

Sowa, R. Współautor. [Data from Poland]. W: J. Jalas and J. Suominen (eds.) on the basis of team-work of European botanists, *Atlas florae Europaeae. Distribution of vascular plants in Europe. 5. Chenopodiaceae to Basellaceae.* 119 pp. Published by The Committee for Mapping the Flora of Europe and Societas Biologica Fennica Vanamo, Helsinki.

Olaczek, R., Sowa, R. *Charakterystyka zbiorowisk roślinnych.* [W:] Piotrowski, W. (red.). *Województwo sieradzkie. Zarys dziejów, obraz współczesny, perspektywy rozwoju.* Wyd. UŁ, Łódź-Sieradz: 52-60.

Sowa, R., Olaczek, R. *Stan środowiska przyrodniczego i jego ochrona.* [W:] Piotrowski W. (red.). *Województwo sieradzkie. Zarys dziejów, obraz współczesny, perspektywy rozwoju.* Wyd. UŁ, Łódź-Sieradz: 51-56.

1981

Sowa, R. *Flora.* [W:] Mortimer-Szymczak, H. (red.). *Województwo miejskie łódzkie. Zarys dziejów, obraz współczesny, perspektywy rozwoju.* Wyd. UŁ, Łódź: 51-56.

Olaczek, R., Sowa, R. *The vascular flora of „Dębowiec” forest reserve in central Poland.* Bull. Soc. Sci. et Lettr. de Łódź, 31(4): 1-4.

Sowa, R., Warcholińska, A. U. *Flora synantropijna Sulejowa i Podklasztorza.* Acta Univ. Lodz., Folia bot., 1: 77-130.

Sowa, R., Warcholińska, A. U. *Flora synantropijna Radomska.* Spraw. Łódz. TN, 35(7): 1-8.

Sowa, R., Warcholińska, A. U. *Flora synantropijna Kamińska (woj. piotrkowskie).* Spraw. Łódz. TN, 35(12): 1-7.

Sowa, R., Siciński, J. T., Warcholińska, A. U. *Rozmieszczenie niektórych gatunków segetalnych w środkowej Polsce*. *Fragm. Flor. Geobot.*, 27(1-2): 31-50.

Sowa, R., Warcholińska, A. U., Kuźniewski, E., Rola, J. *Rozmieszczenie niektórych gatunków chwastów segetalnych w woj. m. łódzkim*. WOPR w Bratoszewicach: 1-6 + 7 rys.

Siciński, J. T., Sowa, R., Warcholińska, A. U., Wnuk, Z., Kuźniewski, E., Rola, J. *Rozmieszczenie niektórych gatunków chwastów segetalnych w woj. piotrkowskim*. WOPR w Piotrkowie Tryb.: 8 + 5 tab. + 8 rys.

1982

Sowa, R., Siciński, J. T. *Flora synantropijna Szczercowa*. *Spraw. Łódz. TN*, 36(1): 1-5.

1983

Sowa, R. Współautor. [Data from Poland]. W: J. Jalas and J. Suominen (eds.) on the basis of team-work of European botanists, *Atlas florae Europaeae. Distribution of vascular plants in Europe*. 6. *Caryophyllaceae (Alsinoideae and Paronychioideae)*. 176 pp. Published by The Committee for Mapping the Flora of Europe and Societas Biologica Fennica Vanamo, Helsinki.

Sowa, R. *Prof. dr hab. Jakub Mowszowicz (5 XII 1901 - 18 XII 1983)*. *Acta Univ. Lodz., Folia bot.*, 3: 347-351.

1984

Sowa, R., Warcholińska, A. U. *Flora synantropijna Piotrkowa Trybunalskiego i Tomaszowa Mazowieckiego*. *Acta Univ. Lodz., Folia bot.*, 2: 41-101.

Sowa, R., Warcholińska, A. U. *Flora synantropijna Sieradza i Zduńskiej Woli*. *Acta Univ. Lodz., Folia bot.*, 3: 151-207.

1986

Sowa, R., Siciński, J. T. *Rośliny naczyniowe zwałowiska zewnętrznego kopalni węgla brunatnego „Belchatów”*. *Acta Univ. Lodz., Folia bot.*, 4: 139-169.

Sowa, R. Współautor. [Data from Poland]. W: J. Jalas and J. Suominen (eds.) on the basis of team-work of European botanists, *Atlas florae Europaeae. Distribution of vascular plants in Europe*. 7. *Caryophyllaceae (Siloenoideae)*. 229 pp. Published by The Committee for Mapping the Flora of Europe and Societas Biologica Fennica Valamo, Helsinki.

Rostański, K., Sowa, R. *Alfabetyczny wykaz efemerofitów Polski*. *Fragm. Flor. Geobot.*, 31-32(1-2): 151-205.

1987

Sowa, R., Warcholińska, A. U. *Flora synantropijna Łowicza i Skierniewic*. *Acta Univ. Lodz., Folia bot.*, 5: 109-164.

Sowa, R. *Halina Rutowicz, 1929-1979*. [W:] *Sprawozdania z Czynności i Posiedzeń 1978-1981*, ŁTN, Łódź: 162-164.

1988

Warcholińska, A. U., Sowa, R., Wiśniewski, J. *Występowanie wybranych gatunków chwastów w uprawach rolniczych. Makroregion środkowy. Woj. łódzkie*. Red. J. T. Siciński, H. Rola, IUNG, R. 220(5): 21-30 + rys. 38-46.

1989

Sowa, R. Współautor. [Data from Poland]. W: J. Jalas, and J. Suominen (eds.) on the basis of team-work of European botanists, *Atlas florae Europaeae. Distribution of vascular plants in Europe*. 8. *Nymphaeaceae to Ranunculaceae*. 261 pp. Published by The Committee for Mapping the Flora of Europe and Societas Biologica Fennica Vanamo, Helsinki.

Sowa, R., Witosławski, P. *Roślinność spontaniczna w mieście*. [W:] R. Olaczek, G. Ojrzyńska (red.). *W obronie zieleni miasta*. Wyd. UŁ, Łódź: 42-49.

Sowa, R. *Zarys przeglądu roślinnych zespołów ruderalnych Polski*. *Spraw. Łódz. TN*, 43(6): 1-11.

1991

Sowa, R. Współautor. [Data from Poland]. W: J. Jalas and J. Suominen (eds.) on the basis of team-work of European botanists, *Atlas florae Europaeae. Distribution of vascular plants in Europe*. 9. *Paeoniaceae to Capparaceae*. 110 pp. Published by The Committee for Mapping the Flora of Europe and Societas Biologica Fennica Vanamo, Helsinki.

Sowa, R. *Flora synantropijna Pabianic*. *Spraw. Łódz. TN*, 45(3): 1-8.

Filipiak, E., Siciński, J. T., Sowa, R. *Materiały do flory roślin naczyniowych obszaru nad Wartą w okolicach Osjakowa i Konopnicy*. *Sieradzki Roczn. Muzealny*, 8: 95-110.

Siciński, J. T., Sowa, R. *Prof. dr hab. Jakub Mowszowicz (1901-1983)*. *Sieradzki Roczn. Muzealny* 8: 225-226.

1992

Sowa, R., Warcholińska, A. U. *Amerykańskie rośliny zielne zadomowione na siedliskach antropogenicznych Polski*. [W:] M. Ławrynowicz, A. U. Warcholińska (red.). *Rośliny pochodzenia amerykańskiego zadomowione w Polsce*. ŁTN, Łódź, 33–80.

Sowa, R. *Autor opracowania regionalnego*. [W:] Zając A., Zając, M. (red.). *Atlas rozmieszczenia roślin naczyniowych w Polsce (ATPOL). Prospectus*. Prac. Chorologii Komputerowej Inst. Bot. UJ, Kraków, 1–32.

1993

Sowa, R., Filipiak, E., Andrzejewski, H. *Regeneracja grądo w rezerwacie Jamno*. Acta Univ. Lodz., Folia bot., 10: 3–21.

Sowa, R., Warcholińska, A. U. *The list of American flower plant species established in Poland (kenophytes)*. Thaiszia – J. Bot., Košice, 4: 197–210.

Sowa, R. *Profesor Benedykt Halicz. Życiorys naukowy*. [W:] Sylwetki łódzkich uczonych. *Profesor Benedykt Halicz*, ŁTN, zesz. 6: 5–6.

Sowa, R. *Flora synantropijna Aleksandrowa Łódzkiego*. Spraw. Łódz. TN, 47: 261–266.

1994

Sowa, R. Współautor. [Data from Poland]. W: J. Jalas and J. Suominen (eds.) on the basis of team-work of European botanists, *Atlas florae europaeae. Distribution of vascular plants in Europe*. 10. *Cruciferae (Sisymbrium to Aubrieta)*. 224 pp. Published by the Committee for Mapping the Flora of Europe and Societas Biologica Fennica Vanamo, Helsinki.

Sowa, R., Warcholińska, A. U., Wiśniewski, J. *Występowanie wybranych gatunków chwastów w uprawach rolniczych. Makroregion środkowy. Suplement 1. Woj. łódzkie*. Red. H. Rola, IUNG, R. 292/5: 21–32 + rys. 30–36.

1996

Sowa, R. Współautor. [Data from Poland]. W: J. Jalas, J. Suominen and R. Lampinen (eds.) on the basis of team-work of European botanists, *Atlas florae Europaeae. Distribution of vascular plants in Europe*. 11. *Cruciferae*. Published by the Committee for Mapping the Flora of Europe and Societas Biologica Fennica Vanamo, Helsinki, s. 3–10.

Sowa, R. *Autor opracowania regionalnego*. [W:] Zając A., Zając M. (red.). *Atlas rozmieszczenia roślin chronionych w Polsce*. Prac. Chorologii Komputerowej Inst. Bot. UJ, Kraków (w druku).

Filipiak, E., Siciński, J. T., Sowa, R. 1995–1996. *Materiały do flory roślin naczyniowych uroczysk leśnych nad Wartą w okolicy Rossoszycy*. Sieradzki Roczn. Muzealny, 9–10: 19–29.

Sowa, R., Siciński, J. T. *Flora synantropijna Konstancynowa Łódzkiego*. Spraw. Łódz. TN, 50, s. 283–290.

Sowa, R. *Flora synantropijna Praszki*. [W:] Krzemiński T. (red.). *Nad górną Prosną. Monografia Praszki*. (w druku).

Sowa, R. Autor opracowania regionalnego. [W:] Zając A., Zając M. (red.). *Atlas rozmieszczenia roślin naczyniowych w Polsce (ATPOL)*. *Distribution atlas of vascular plants in Poland (ATPOL)*. Prac. Chorologii Komputerowej Inst. Bot. UJ, Kraków (przygotowywany do druku).